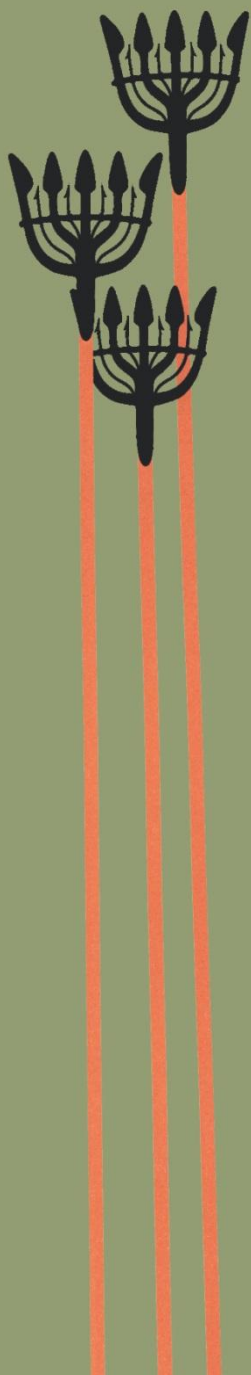

BLEKINGE MUSEUM

Rapport 2022:23

Heliga Kors kyrka - sonderande undersökning

Arkeologisk rapport, 2022

Jimmy Juhlin Alftberg

Rapport 2022:23

Heliga Kors kyrka - sonderande undersökning

Arkeologisk rapport, 2022
Ronneby socken
Ronneby kommun
Blekinge län

Jimmy Juhlin Alftberg

Blekinge museum

Borgmästaregatan 21
371 35 Karlskrona

Växel: 0455-30 49 60 vardagar 8-16
Reception: 0455-30 49 85

www.blekingemuseum.se

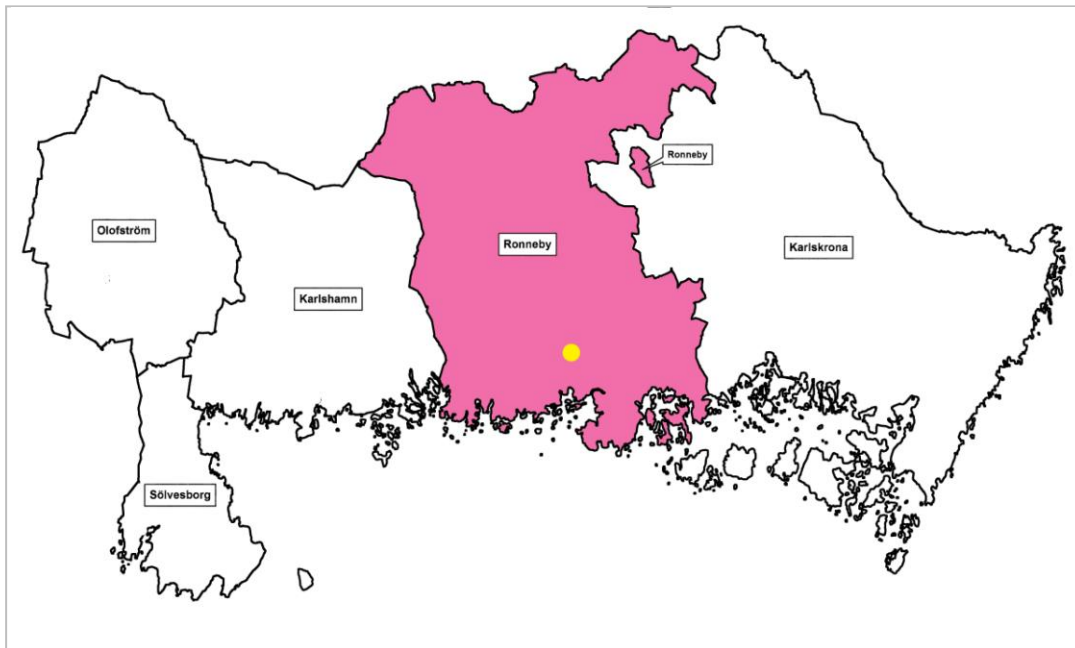
© 2022 Blekinge museum

Omslagsfoto: Schaktets placering, vy mot norr.

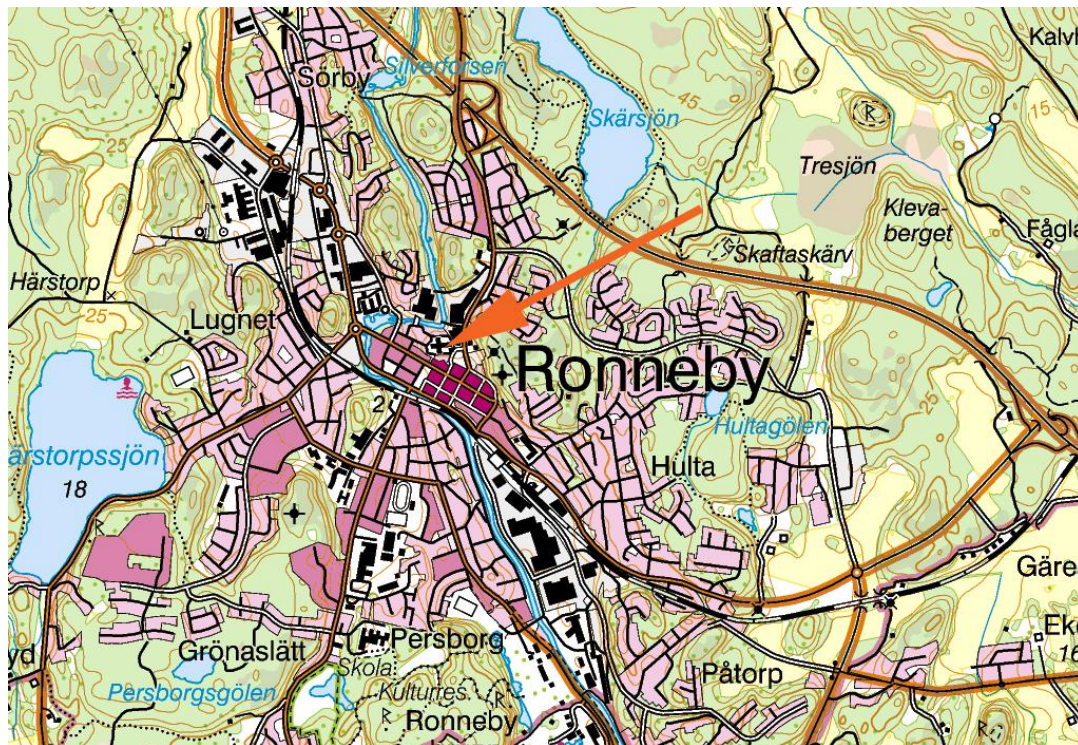
Kartor ur allmänt kartmaterial

Innehåll

Administrativa uppgifter	5
Undersökningens syfte	6
Topografi och fornlämningsmiljö	6
Metod	7
Resultat	7

Ronneby kommun, Ronneby markerat.

Ronneby, Heliga Kors kyrka markerad.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-2001-2022
Blekinge museum dnr:	BM2022-96
Undersökningstid:	24 augusti 2022
Personal:	Jimmy Juhlin Alftberg och Siiri Irskog
Koordinatsystem:	SWEREF 99 TM
Koordinater för schaktets Centrumpunkt:	N 6229672, E 517258
Dokumentation:	Ritningar och digitala fotografier förvaras på Blekinge museum.
Fynd:	Blm 29 748:1–4

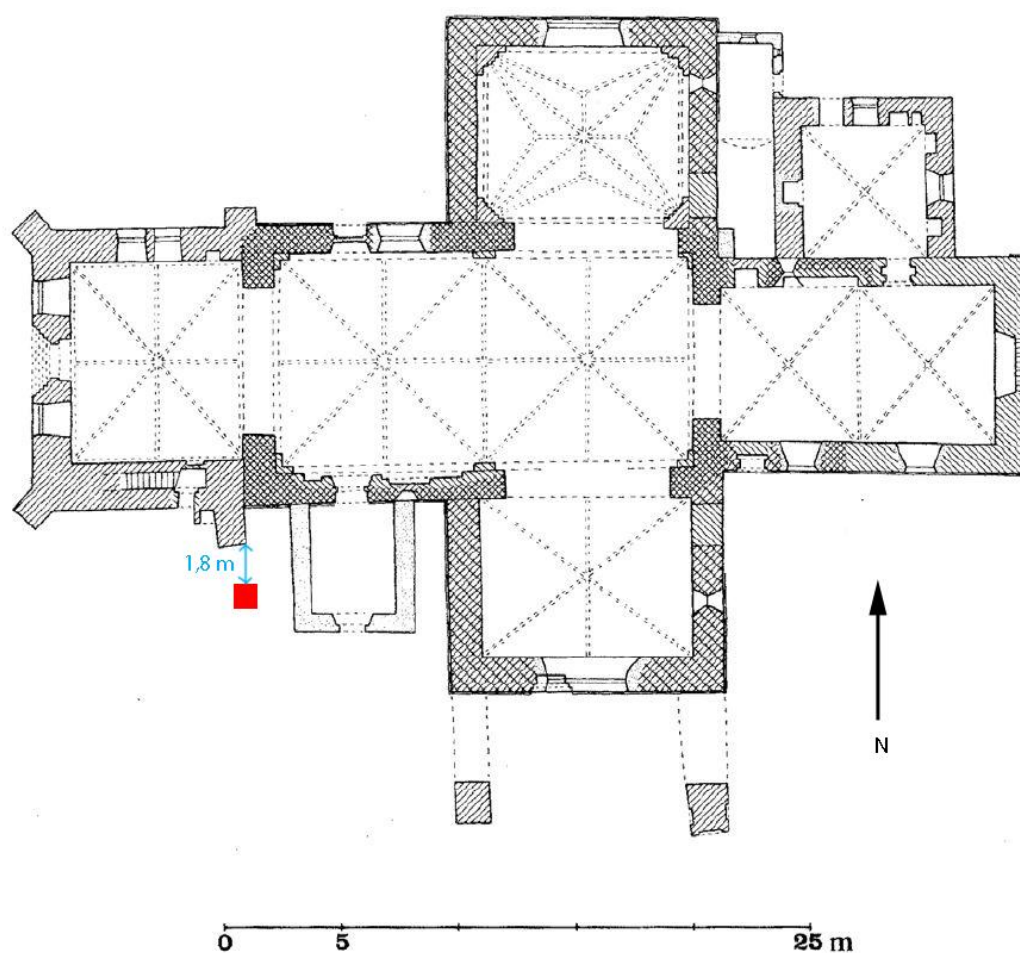

Fig. 1. Schaktplan.

Fig. 2. Vy mot sydöstra kontreforen. Upptagna schaktmassor lades i separata lagerhögar och återfylldes i den ordning de återfanns.

Undersökningens syfte

I samband med exteriöra renoveringsarbeten på Heliga Kors kyrka, 2021–2022, framkom tankar kring uppbyggnaden av tornets sydöstra kontrefor, vilken skiljer sig drastiskt från de tre övriga kontreforena – sydöstra kontreforen är utrustad med en inmurad pliktpall samt ett utskjutande murparti med en murtrappa i dess övre del (fig. 2). Murtrappan anges populärt utgöra en rest efter en ”utvändig predikstol” (omskrivs 1959 i bokverket Sveriges kyrkor, band VI, häfte 1, Ronneby). För att närmare utreda byggnadsfaser, funktion etc. ansökte Blekinge museum om att få ta upp ett sonderande schakt i anslutning till tornet (efter att fastighetsägaren godkänt detta). Undersökningen utfördes 24 augusti 2022 i enlighet med länsstyrelsens tillståndsbeslut, dnr 431-2001-2022. Föreliggande rapport utgör en redovisning av resultaten från fältarbetet.

Topografi och fornlämningsmiljö

Heliga Kors kyrka ligger belägen inom de högre, norra delarna av Ronnebys medeltida stadskärna, direkt angränsande till stadsområdet Bergslagen. Kyrkan bedöms vara uppförd under senare delen av 1100-talet, och har från ca mitten av 1200-talet genomgått stora förändringar – vilket sannolikt kan kopplas till Ronnebys funktion som handelsstad. Tornet bedöms på stilmässiga grunder vara uppfört under 1400-talet.

Metod

Undersökningen utfördes helt för hand, med spade och grävsvlev. Den totala undersökningsytan uppgick till ett schakt om 1 kvm, vilket reducerades något efter ca 0.3 m djup p.g.a. en kabelnedgrävning i schaktets sydvästra hörn (syns på fig. 3 och 6). Under fältarbetet skedde manuell inmätning med tumstock. Schaktet dokumenterades genom skalenlig avritning med textbeskrivning, fotografering och filmning.

Framrensade fynd i form av kalkputs, en takpanna, mindre järnföremål och glas tillvaratogs. Inga av järnföremålen – ett par spik och ett fjällpansar(?), fig. 5 – bedömdes inte vara aktuella för konservering.

Resultat

Ett schakt om 1 kvm placerades söder om tornets sydöstra kontrefor (fig. 1). Efter två cirka 5 cm tjocka lager av markgrus (1 och 2 på fig. 6) framkom en matjordshorisont (3) med inslag av tegelflis och kalkbruk. Därunder ett – som det tolkades – avjämningslager av sand (4), lagt på ett påfallande kompakt matjordslager (5). Sandlagret och matjordslagret lutade svagt nedåt i östlig riktning. Under lager 5 fanns partiellt ett tunt sandlager (6), därunder ett raseringslager (7) med mycket kalkbruksrester och tegelskärvor. På en av kalkputsbitarna, som var slevglättad på utsidan, fanns fragment av bemålning i grå kulör, likt bevarade renässansmålningar på vapenhusets norra innervägg. Ett antagande är att den målade kalkputsbiten härrör från rivningen av det vapenhus som uppfördes 1647, vilket skedde under slutet av 1700-talet. Det avslutande lagret, 8, var mycket massivt och bestod av omrörda jordmassor, innehållande benfragment, smidda spik, tegelsmul, en avslagen takpanna samt ett fjällpansar(?). I schaktets nordvästra del fanns en sentida nedgrävning (9), se närmare fig. 6.

I undre delen av lager 8 framkom en större grovtuktad kvadersten av granit, med en snittbredd på 40 cm. Stenen föreföll avslagen i dess södra kortända. Tjockleken på kvaderstenen kunde mätas till 38 cm, efter att en liten grop togs upp med grävsvlev i direkt anslutning till den avslagna kortändan. Bredvid denna sten, åt väster, fanns två mindre stenar, vilande på varandra. Då tillståndsbeslutet begränsade grävdjupet till 0,7 m, gjordes några nedstick med spaden för att klargöra huruvida kvaderstenen utgjorde en bottensten, men så var inte fallet då massiv sten kunde kännas söder om kvaderstenen fram till schaktets södra kant. Dock fanns ingen ytterligare sten utanför kvaderstenens östra långsida.

Kvaderstenen var utkragad 10 cm i förhållande till den sydöstra kontreforens östra sida (se grå, streckad linje på fig. 6, planritningen). Tolkningen av den återfunna stenkonstruktionen – som föreföll vara kallmurad – är att denna ingår i en grundmur. Grundens bredd är okänd, men sett till det faktum att den ligger i förlängningen av kontreforens utbyggda del gess onekligen intrycket att ”predikstolen” i själva verket utgör de sista (tillsnyggade) resterna efter en murad byggnad. Detta innebär i så fall att den lilla murtrappan inte kan vara något annat än det

översta partiet av en mycket längre murtrappa, som ingått i en sedan länge raserad byggnad, t ex ett ursprungligt medeltida vapenhus från 1400-talet.

Den avslagna tegelpannan (enkupigt vingtegel), som återfanns i lager 8, var mycket välbevarad och har aldrig legat på något tak. På klacken finns en stämpel som tydligt visar bokstäverna WNS (bakvänt N), vilket står för Wärnanäs tegelbruk, i Kalmar län (bekräftat av Örjan Molander, Kalmar länsmuseum). Tegelbruket startade under 1770-talet, och således kan takpannan inte vara äldre än så. Troligtvis har den kasserats i samband med uppförandet av det nuvarande vapenhuset, under slutet av 1700-talet.

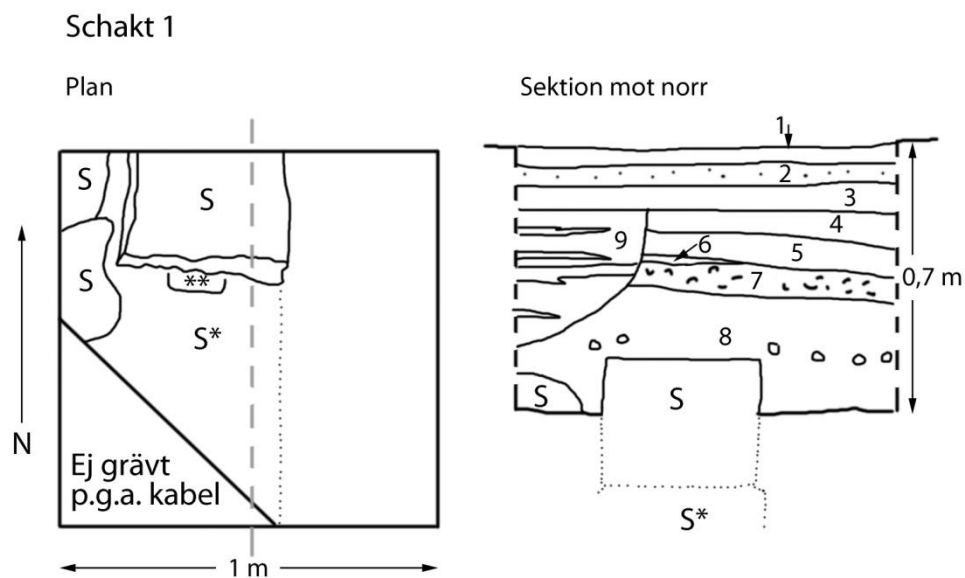
Fig. 3. Schaktet, planfoto.

Fig. 4. Takpannans stämpel.

Fig. 5. Metallföremål som i det närmaste liknar ett fjällpansar.

1. Ytgrus, röd, tillkom ca 2010.
2. Grus, krossad, 0-30 mm, ljusgrå, fanns 1992.
3. Matjordsblandad grus, mörkbrun, mycket tegelskärvor och kalkrester.
4. Gul sand, trol. avjämningslager.
5. Mörkbrun jord, kompakt.
6. Sand, fin, gråbrun. På lagret ligger i schaktets SV del en nedgrävd kabel.
7. Raseringslager med mycket kalkbruksrester och tegelskärvor.
8. Jord, gråbrun, homogen mycket tegelsmul, avlagren tegelpanna, fjällpansar (?), benbitar och spik. Förefaller vara ett lager som tillkommit i avjämnings syfte efter att grundstenar partiellt plockats upp.
9. Nedgrävning. Återfyllningen stripig p.g.a. att både jord och sand använts.

S* Sten identifierad genom spadstick.

** Grop för mätning av kvaderstenens tjocklek, gjord med grävslev.

— — Linje i liv med SÖ kontreforens östra sida.

Fig. 6. Plan- och sektionsritning.

Karlskrona 2022-09-08

Jimmy Jublin Alftberg

Rapportserie 2022

Blekinge museum

- 2022:1 **Residenset i Kristianstad – ombyggnad av innergården.** Kristianstad socken, Kristianstad kommun.
- 2022:2 **Skeppsgossekasernen – färgundersökning, bottenvåningen.** Karlskrona socken, Karlskrona kommun.
- 2022:3 **Ebbamåla bruk – invändig renovering av villan.** Kyrkhult socken, Olofström kommun.
- 2022:4 **Skeppsgossekasernen – färgundersökning, Plan 3 (+1 tr).** Karlskrona socken, Karlskrona kommun.
- 2022:5 **Residenset i Kristianstad – färgundersökning, lågdelarna.** Kristianstad socken, Kristianstad kommun.
- 2022:6 **Tving kyrka – renovering av kyrkogårdsmuren.** Tving socken, Karlskrona kommun.
- 2022:7 **Johannishus – ny arkivbyggnad.** Hjortsberga socken, Ronneby kommun.
- 2022:8 **Undersökning av skadeläge på fartygslämning L1978:8207/Elleholm 116. Besiktningssprotokoll.** Elleholm socken, Karlshamn kommun.
- 2022:9 **Hälleviksäng 1:27-29. Arkeologisk undersökning 2020 inför nybyggnation av bostäder.** L1979:3551 och L1979:6004, Kristianopel socken, Karlskrona kommun.
- 2022:10 **Ringamåla kyrka – borttagning av bänkrader.** Ringamåla socken, Karlshamn kommun.
- 2022:11 **Gribshunden RAÄ Ronneby 728. Forskningsundersökning av skeppsvrak vid Stora Ekön.** Ronneby socken, Ronneby kommun.
- 2022:12 **Arkeologisk förundersökning av kulturlager inom L1979:3772 (Mjällby 69:1).** Mjällby socken, Sölvesborgs kommun.
- 2022:13 **Gribshunden Marinarkeologisk dokumentation av skeppsvrak vid Stora Ekön L1978:2168/RAÄ Ronneby 728.** Ronneby socken, Ronneby kommun
- 2022:14 **Västra Vång 2021. Arkeologisk forskningsgrävning.** Johannishus 1:2, Hjortsberga socken, Ronneby kommun.
- 2022:15 **Västra Vång. Fyndgenomgång osteologiskt material.** Johannishus 1:2, Hjortsberga socken, Ronneby kommun.
- 2022:16 **Tennishallen i Karlshamn – byte av plåttak.** Karlshamn socken, Karlshamn kommun.

2022:17 **De blekingska kulthuset. En sammanställning av ”kulthus av stengrundstyp” från Blekinges bronsålder.** Kunskapssammanställning, 2022.

2022:18 **Kungshuset i Karlskrona – renovering av trädgårdsmurens insida.** Karlskrona socken, Karlskrona kommun.

2022:19 **Gummagölsmåla naturreservat. Inventering av kulturlämningar.** Ölgehult socken, Ronneby kommun.

2022:20 **Rosenfeldt 11 – fasadrenovering.** Karlskrona socken, Karlskrona kommun.

2022:21 **Heliga Kors kyrka – utvändig renovering.** Ronneby socken, Ronneby kommun.

2022:22 **Fossil åker, gravar och boplats vid Yxnarum L1979:3473, Yxnarum 7:9 och 21:1. Arkeologisk förundersökning.** Listerby socken, Ronneby kommun.

2022:23 **Heliga Kors kyrka – sonderande undersökning.** Ronneby socken, Ronneby kommun.

